

การพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักสวนครัว
เพื่อสุขภาพของชุมชนสะลอง-ขี้เหล็ก
อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่

DEVELOPMENT OF HEALTHY HOME GARDEN VEGETABLE
PRODUCTION MODEL IN SALUANG-KEELEK COMMUNITY,
MAE RIM DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ผศ.ดร.สามารถ ใจดี

Chiangmai
Rajabhat
University

RAJABHAT
CHIANGMAI

Research
Journal

ประจำปี 14 ฉบับที่ 2

เมษายน - กันยายน 2556

การพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพ ของชุมชนสะลอง-ขี้เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

DEVELOPMENT OF HEALTHY HOME GARDEN VEGETABLE PRODUCTION MODEL
IN SALUANG-KEELEK COMMUNITY, MAE RIM DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ผศ.ดร.สามารถ ใจดี*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพระดับครัวเรือนในชุมชนสะลอง-ขี้เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากประชาชนที่สนใจ จำนวน 58 คน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม ใช้การสัมภาษณ์ กระบวนการกลุ่ม และการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติวิเคราะห์ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับพืชผักเพื่อสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับรู้มาก (ค่าเฉลี่ย = 0.73, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) การปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติเป็นบางครั้ง (ค่าเฉลี่ย = 2.03, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.75) ในส่วนของประสิทธิผลของแหล่งเรียนรู้การผลิตพืชผักจากเศษอินทรีย์วัตถุโดยใช้ไส้เดือนดินย่อยสลาย เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าคะแนนทดสอบความรู้เฉลี่ยก่อนและหลังการเรียนรู้ พบว่า ค่าคะแนนทดสอบความรู้เฉลี่ยหลังเรียนรู้มีค่าสูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 (P-value = 0.047) การพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพทั้งการอบรมเชิงปฏิบัติการและการสร้างแหล่งเรียนรู้ได้เพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านการผลิตพืชผักจากเศษวัชพืชโดยใช้ไส้เดือนดินย่อยสลาย โดยผลจากการดำเนินกิจกรรมได้ก่อให้เกิดความคิดรวบยอดในตนเองของประชาชนนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการผลิตพืชผักจากเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรที่ปกติจะต้องเผาทิ้ง

คำสำคัญ : การผลิตพืชผักสวนครัว, สุขภาพ, ครัวเรือน, แหล่งเรียนรู้

ABSTRACT

The purpose of this research was to developing model of healthy home garden vegetable production at Saluang-Keelek community, Maerim district, Chiang Mai province. This research utilized mixed methodology. A sample group used for this research consisted of 58 people were accidental sampling. Quantitative data were collected using questionnaire. Qualitative data were collected using participation workshop, in-depth interview and focus group. Data were analyzed using descriptive and analytic statistic and content analysis. The results showed that people had knowledge in high level (Mean = 0.73, S.D. = 0.42), produced

* สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

healthy home garden vegetable production in sometimes (Mean = 2.03, S.D. = 0.75). The efficiency of learn about production of vermicompost showed scores posttest were higher than pretest by significant (P-value = 0.047). A model development of healthy home garden vegetable production by workshop training and established knowledge resource were increased the knowledge about production of the vermicompost. The results of the activities lead concept to develop their skills of making compost from agricultural waste instead of burning.

Keywords : Home garden vegetable production, Healthy, Household, Learning resources

บทนำ

เกษตรกรรมแผนใหม่ส่งผลต่อความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมโดยการส่งเสริมการปลูกพืชเพื่อการค้านั้นได้ทำลายมูลค่าและคุณค่าของวิธีการผลิตแบบยั่งยืนไปเสียสิ้น การเร่งผลผลิตทำให้ต้องมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างมหาศาล ทั้งนี้พื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบาง การใช้พื้นที่การเกษตรที่เข้มข้นก่อให้เกิดความเสี่ยงในการปนเปื้อนของสารเคมีการเกษตรที่สูงขึ้น (EPA, 2012) การใช้สารเคมีการเกษตรยังส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพหลายด้านในสังคมในพื้นที่ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ต่างก็มุ่งแต่ผลผลิตของตนเอง บางส่วนเกิดภาระหนี้สินจากการทำการเกษตรแล้วนำไปสู่ปัญหาครอบครัว รวมถึงการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างถิ่นในพื้นที่ ปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อความผูกพันและสัมพันธภาพของผู้คนในพื้นที่ไปด้วย ซึ่งการศึกษาของ Allen (2010) พบว่า การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้า ทำให้เกษตรกรต้องใช้สารเคมีในปริมาณที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากต้องเร่งผลผลิตให้ทันกับความต้องการของตลาด ทำให้เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะตัวเกษตรกรเองในฐานะผู้ใช้ รวมถึงองค์กรท้องถิ่นต้องมียุทธศาสตร์ที่จะมุ่งเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ประชาชนได้เพิ่มศักยภาพในการพัฒนาระบบการผลิตพืชที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี มีแนวทางการคุ้มครองปกป้องอันตรายจากพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ไม่เหมาะสม มุ่งสร้างภูมิปัญญาที่ผู้คนในท้องถิ่นสามารถคิดและตัดสินใจด้วยตนเองในการบริโภค ไม่ตกเป็นเหยื่อการโฆษณา ระบบการตลาด และการส่งเสริมการขาย ซึ่งในปัจจุบันมีการแข่งขันของผู้ผลิตสูงมาก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรเคมีเป็นระบบการเกษตรกรรมโดยไม่ใช้สารเคมี ทั้งการใช้ผลิตภัณฑ์ทางชีวภาพ ใช้ตัวห้ำตัวเบียน ควบคุม ใช้ปุ๋ยชีวภาพ การเลือกพืชให้เหมาะกับสภาพดินและสภาพแวดล้อม ใช้ธรรมชาติควบคุมกันเอง การปลูกพืชหลายชนิดรวมกันแบบปลูกเดี่ยว การจัดการน้ำควบคุมศัตรูพืช การใช้สมุนไพร เป็นต้น แต่การผลิตพืชปลอดสารพิษในปัจจุบันพบว่า เกษตรกรพบกับปัญหาด้านผลตอบแทนที่ได้น้อยจากการจำหน่ายผลผลิตมากที่สุด ร้อยละ 94.44 รองลงมาคือปัญหาด้านสุขภาพ ร้อยละ 55.56 และปัญหาด้านปริมาณแรงงานที่ใช้ในการผลิต ร้อยละ 44.44 (วันปิติ อาจเดช และคณะ, 2554) ในพื้นที่ชุมชนสะลวง-ชีเหล็กได้ประสบปัญหาการใช้สารเคมีการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ จึงจำเป็นต้องหาแนวทางที่ต้องเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรที่ประชาชนยังแสวงหาแนวทางในการใช้ประโยชน์ได้ไม่มากนัก ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงได้ค้นหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อการผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพในระดับครัวเรือน ซึ่งการพัฒนารูปแบบตามกระบวนการวิจัยนี้จะนำไปสู่แนวทางการผลิตพืชผักสวนครัวที่ปลอดสารพิษในพื้นที่ และนำไปสู่การลดภาวะความเจ็บป่วยของประชาชนจากสารเคมีการเกษตร รวมถึงส่งผลการลดปริมาณการนำเข้าสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช ช่วยลดความเสี่ยงของพิษสารเคมีตกค้างในผลผลิตซึ่งมีต่อผู้บริโภคต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพพระตำบลดาวเรืองของประชาชนในชุมชนสะลวง-ชี้เหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

กระบวนการวิจัยนี้เป็นแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Method) กล่าวคือ เชิงปริมาณใช้การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม เชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ กระบวนการกลุ่มและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาระยะที่ 1 เป็นประชาชนในพื้นที่บ้านชี้เหล็ก ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 58 คน ทั้งนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1 โดยการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ตามความสนใจ
2. การศึกษาเชิงคุณภาพ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive selection) เพื่อให้ได้บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการและกระจายอยู่ในพื้นที่ศึกษา และมีส่วนได้เสียกับผลการวิจัย จำนวน 12 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้การผลิตพืชเพื่อสุขภาพ และการจัดการเศษวัสดุเหลือทิ้งในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาสร้างแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ แบบสอบถามแต่ละข้อมีคะแนนตั้งแต่ 1-3 คะแนน มีค่าความเที่ยงของเครื่องมือเท่ากับ 0.86

เครื่องมือชุดที่ 2 เป็นแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับผลกระทบของการผลิตพืชผักปลอดภัย แนวทางการผลิตปัจจัยการผลิต ความต้องการการสนับสนุนในการผลิต และสภาพปัญหา รวมถึงแนวทางแก้ไข

เครื่องมือชุดที่ 3 แหล่งเรียนรู้การผลิตปุ๋ยหมักโดยใช้ไส้เดือนดินซึ่งได้จากการศึกษาความรู้การผลิตพืชเพื่อสุขภาพ และการจัดการเศษวัสดุเหลือทิ้งในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้ประกอบด้วย ผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่ซึ่งผ่านการอบรม ชี้แจงรายละเอียดของข้อคำถาม และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติทดสอบ Pair t-test ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพ พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมอยู่ในระดับ ร่ำมาก (ค่าเฉลี่ย = 0.73, S.D. = 0.42) โดยมีค่าเฉลี่ยรายด้านสูงสุดคือ ความรู้ที่ว่าการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพเป็นการ ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ (ค่าเฉลี่ย = 0.89, S.D. = 0.40) รองลงมาคือ ความรู้ที่ว่าการปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อสุขภาพจะต้องไม่มีการใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิง (ค่าเฉลี่ย = 0.85, S.D. = 0.43) สำหรับข้อความรู้ที่มีคะแนนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพต้องใช้ปุ๋ยหมักเท่านั้น (ค่าเฉลี่ย = 0.43, S.D. = 0.68)

การวิเคราะห์การปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพของประชาชน พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติ โดยรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติเป็นบางครั้ง (ค่าเฉลี่ย = 2.03, S.D. = 0.75) โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดด้านการเก็บเกี่ยว ผลผลิต (ค่าเฉลี่ย = 2.40, S.D. = 0.77) สำหรับด้านการจัดการเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรมีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย = 1.59, S.D. = 0.76) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพ

การผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
การจัดการดิน	2.00	0.79	ปฏิบัติบางครั้ง
การจัดการน้ำ	1.99	0.69	ปฏิบัติบางครั้ง
การจัดการพืช	2.11	0.62	ปฏิบัติบางครั้ง
การป้องกันกำจัดศัตรูพืช	2.19	0.74	ปฏิบัติบางครั้ง
การเก็บเกี่ยว	2.40	0.77	ปฏิบัติเป็นประจำ
การจัดการเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร	1.59	0.61	ปฏิบัติน้อย
รวม	2.03	0.75	ปฏิบัติบางครั้ง

ผลการศึกษายังพบว่า ประชาชนจะเผาเศษวัสดุพืชทั้งในพื้นที่การอยู่อาศัยและในพื้นที่เพาะปลูกโดยที่ไม่รู้จะใช้ประโยชน์ อย่่างไร ประชาชนบางคนต้องการที่จะใช้ประโยชน์แต่คิดว่าการผลิตปุ๋ยหมักหรือนำไปใช้โดยตรงมีกระบวนการที่ยุ่งยากและ ใช้เวลานาน และยังขาดการสนับสนุนทั้งการให้ความรู้และการช่วยเหลือด้านต่างๆ

การประเมินประสิทธิผลของแหล่งเรียนรู้ ซึ่งได้ทำการสร้างแหล่งเรียนรู้การผลิตปุ๋ยหมักจากเศษอินทรีย์วัตถุโดยใช้ ใ้ส่เดือนดินย่อยสลาย หลังจากให้กลุ่มตัวอย่างได้เรียนรู้กระบวนการผลิตปุ๋ยหมักโดยใช้ใ้ส่เดือนดินย่อยสลายเป็นระยะเวลา 60 วัน และได้ใช้แบบสอบถามความรู้วัด (ก่อน-หลัง) การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ พบว่า ค่าคะแนนทดสอบความรู้เฉลี่ยก่อน และหลังทดลองการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ เท่ากับ 7.56 และ 8.52 ตามลำดับ S.D. = 0.56 และ 0.78 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าคะแนนทดสอบความรู้เฉลี่ยก่อนและหลังทดลอง พบว่า ค่าคะแนนทดสอบความรู้เฉลี่ย หลังเรียนรู้มีค่าสูงกว่าก่อนเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 (P-value = 0.047) ดังตารางที่ 2

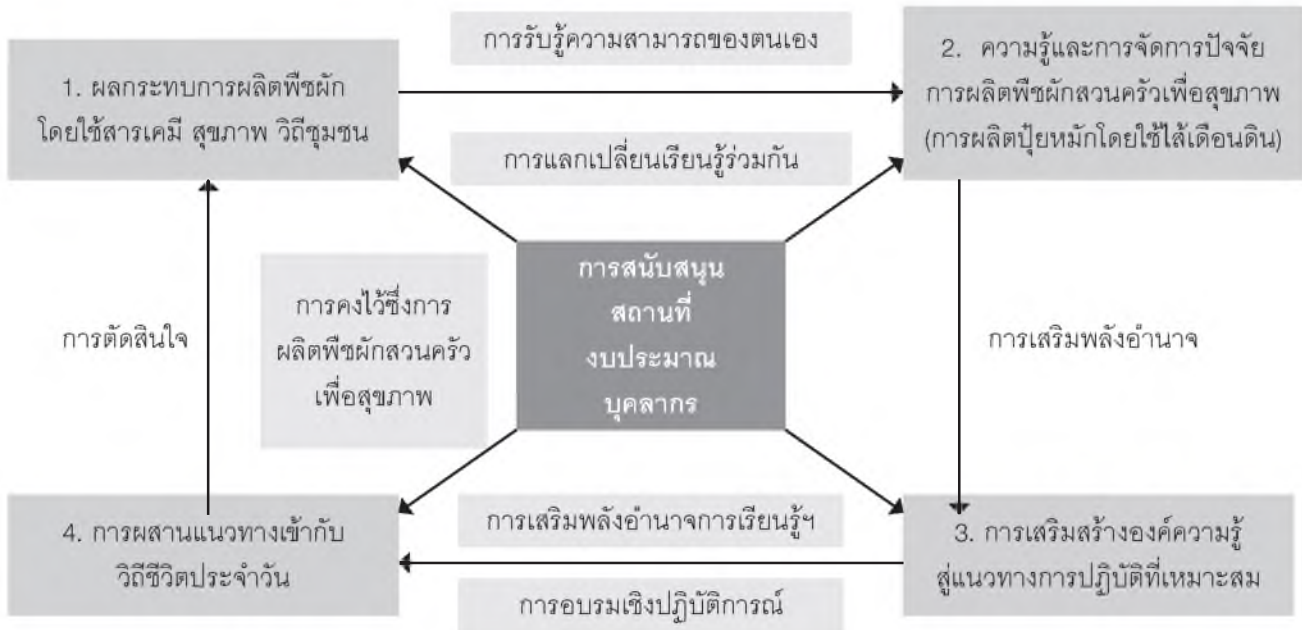
ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบประสิทธิผลของแหล่งเรียนรู้การผลิตปุ๋ยหมักจากอินทรีย์วัตถุโดยใช้ใ้ส่เดือนดินย่อยสลาย

ระยะเวลา	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่า t-test	P-value*
ก่อนการเรียนรู้	7.56	0.56	3.26	0.047
หลังการเรียนรู้	8.52	0.78		

* Paired-Samples t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ทั้งนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการให้ข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้การผลิตปุ๋ยหมักจากอินทรีย์วัตถุโดยใช้เตอดินย่อยสลายว่า การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีกิจกรรมที่ประชาชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะช่วยให้ทัศนคติของประชาชนเปลี่ยนไป เช่น ทัศนคติที่ว่า การนำของเน่าเสียมาใช้ในการผลิตพืชผักย่อมมีของเสียปนเปื้อนในผลผลิตเปลี่ยนไป ส่วนการใช้ใส่เตอดินเป็นแนวทางหนึ่งในการผลิตปัจจัยการผลิตที่ง่ายและไม่ต้องใช้ทุนมาก และควรส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มผู้สนใจจะนำไปสู่การผลิตปุ๋ยหมักเพื่อการค้าต่อไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพทางผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาประยุกต์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำมาเขียนเป็นวงจรของการเรียนรู้ ดังนี้

การอภิปรายผล

ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก และให้ความสำคัญกับการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพในระดับครัวเรือน แต่เป็นการปลูกพืชผักบางชนิดที่ใช้ในการประกอบอาหารเท่านั้น และยังไม่กล้าตัดสินใจในการปลูกเพื่อการค้าเพราะยังไม่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ที่เพียงพอ แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความสนใจในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพ แต่ยังขาดการสนับสนุนด้านการปฏิบัติที่ดีพอ รวมถึงการสะท้อนประสบการณ์ด้านสังคมจากแหล่งเรียนรู้อื่น โดยเฉพาะปฏิสัมพันธ์ในชุมชนที่บ่อยครั้งมีความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรที่ผลิตพืชแบบปลอดภัยและเกษตรกรที่ผลิตพืชโดยใช้สารเคมี สอดคล้องกับการศึกษาของกรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2551) พบว่า การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนจากการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้าทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมไปด้วย อาทิ ความผูกพัน ความไว้วางใจทางเครือญาติและเพื่อนบ้านน้อยลง วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนมาสู่วิถีชีวิตที่รีบเร่ง นอกจากนี้ประชาชนยังสะท้อนความสำคัญของการผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพกับภาวะสุขภาพชุมชนโดยเห็นว่าการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตการเกษตรจากการพึ่งพาสารเคมีการเกษตรเป็นระบบการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติจะทำให้ประชาชนมีอาหารที่ปลอดภัยรับประทาน ทำให้อาการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชนลดลงได้

การปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพในระดับครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติเป็นบางครั้ง เนื่องจากประชาชนมีทางเลือกในการได้มาซึ่งพืชผักทั้งการซื้อในตลาดสดที่มีพืชผักจำหน่ายทุกวัน รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนที่มีการแบ่งปันพืชผักที่ตนเองปลูกในครัวเรือนให้กับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าการผลิตพืชผักสวนครัว

เพื่อสุขภาพมีแนวทางการปฏิบัติที่ยั่งยืน เมื่อนำมาปฏิบัติจะไม่คุ้มกับการลงทุน โดยเฉพาะการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชที่ต้องอาศัยความชำนาญและองค์ความรู้ในการใช้สารชีวภาพ ซึ่งเมื่อเทียบกับการใช้สารเคมีการเกษตรแล้วผลผลิตที่ได้มีความคุ้มค่ามากกว่า จะเห็นได้ว่าการที่จะให้ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตระบบเป็นเกษตรปลอดภัยจำเป็นต้องมีแนวทางในการปฏิบัติที่ไม่สร้างความยุ่งยากในการปฏิบัติ รวมถึงแนวทางการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สร้างความยั่งยืนให้กับระบบการผลิต สอดคล้องกับการศึกษาของวิทยา ตันอารีย์ และสามาร ใจเตี้ย (2554) พบว่า ประชาชน เกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่ และตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีความเห็นว่า การลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตรเป็นสิ่งจำเป็นที่ตัวของเกษตรกรต้องให้ความสำคัญ การใช้สารเคมีคงไม่สามารถใช้ได้ทั้งหมด การปลูกพืชบางชนิด เช่น มันฝรั่งหรือยาสูบถ้าไม่ใช้สารเคมีเลยจะไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เลย แนวทางการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมีการเกษตรสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกระตุ้นและสนับสนุนองค์ความรู้ บุคลากร และงบประมาณ จะทำให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีการเกษตรได้ระดับหนึ่ง

ในส่วนของการพัฒนารูปแบบการผลิตพืชผักสวนครัวเพื่อสุขภาพทั้งการอบรมเชิงปฏิบัติการและการสร้างแหล่งเรียนรู้ได้เพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านการผลิตพืชผักจากเศษวัสดุพืชโดยใช้ไส้เดือนดินย่อยสลายดังจะเห็นได้จากประสิทธิภาพของแหล่งเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกัน โดยผลการอบรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้จากจุดสาธิตได้ก่อให้เกิดความคิดรวบยอดในตนเองของประชาชนนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการผลิตพืชผักจากเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรที่ปกติจะต้องเผาทิ้ง ซึ่งประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (2542) กล่าวว่า เป้าหมายการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างปัญญาให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้อย่างบูรณาการ หรือเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเชื่อมต่อประสบการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชนโดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้มีคุณภาพเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนควรนำไปสู่วัตถุประสงค์หลายๆ ประการพร้อมกัน ทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เกิดความเอื้ออาทร สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ (วิธีคิดและวิธีทำงาน) ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน (Lardon et.al., 2010)

วงจรการเรียนรู้ได้สะท้อนความต้องการของประชาชนที่มีความต้องการกิจกรรมการสร้างเสริมองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดกระบวนการที่ผสมผสานการปฏิบัติการตั้งแต่การค้นหาคำตอบ การร่วมกันเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาและการติดตามประเมินผล ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้าง ตระหนักถึงปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตรต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และยังส่งเสริมการสร้างกิจกรรมที่ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งประชาชน เกษตรกร เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานด้านสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเกษตรเคมีสู่ระบบเกษตรปลอดภัยสิ่งสำคัญ คือ การปฏิบัติที่ไม่ยุ่งยาก เข้าใจง่าย และปฏิบัติได้จริง ดังนั้นการแสวงหากระบวนการที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพจะทำให้เกษตรกรหันมาให้ความสนใจและปรับเปลี่ยนระบบการผลิตต่อไป
2. การใช้กระบวนการประชุมกลุ่มต้องก่อให้เกิดการระดมความคิดเห็นให้ครอบคลุมจากทุกฝ่าย หน่วยงานภาครัฐไม่ควรที่จะครอบงำความคิดของเกษตรกรและประชาชน ดังนั้นในขั้นตอนศึกษาที่ต้องใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ควรจะจำแนกกลุ่มประชากรเข้ากลุ่มให้ชัดเจนและให้กลุ่มประชากรแต่ละคนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
3. ศึกษาเปรียบเทียบการผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพโดยการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลาย ทั้งพืชไร่ พืชสวน และการเลี้ยงสัตว์ และใช้ผลการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งคุณภาพดิน คุณภาพน้ำ และภาวะสุขภาพส่วนบุคคล และชุมชนประกอบ เพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลที่ถูกต้องประกอบการตัดสินใจ

เอกสารอ้างอิง

- กรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. **เผยโฉมเคมีเกษตร: การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในประเทศไทยและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม.** แหล่งที่มา: <http://www.greenpeace.org/raw/seasia/th/press/reports/agrochemicals-in-thailand.pdf>. (21 มีนาคม 2556), 2551.
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. **กระบวนการจัดการเรียนรู้ในชุมชน.** แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/banrainarao/column/learn_commu. (2 กุมภาพันธ์ 2556), 2542.
- วิฑูรย์ ตันอารีย์ และสาธิต ใจเตี้ย. **การประเมินผลกระทบสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรในการปลูกพืชไร่ เขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2554.
- วันปิติ อาจเดช, จามรี กลางคาร, อุดมศักดิ์ กิจทวี, พนมพร พลแดง และศิริรัตน์ ศรีบานแจ่ม. “การลดปัจจัยการผลิตฟักปลอดสารพิษสำหรับเกษตรกรในตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี”. **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 16(8): 942-950.
- Allen, P. “Realizing justice in local food systems”. **Cambridge Journal of Regions, Economy and Society**. 3: 295.
- Lardon, S., Galli, M, Marracinni, E., and Bonari, E. 2010. Introduction Agricultural Management in Peri-urban Areas: 11. **Felici Editore Srl U.S Environmental Protection Agency**. 2012. Organic Farming. From, <http://www.epa.gov/oecaagct/torg.html> (24 February 2012).